

رویکرد حقوقی به بیت کوین و قیاس آن با بورس

ندا جواهری^۱

محسن جواهری^۲

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۰/۰۳/۱۱ تاریخ پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۱۱/۲۹

چکیده

بیت کوین نوعی پول مجازی و ارز دیجیتال است که تولید آن، حاصل فعالیت محاسبات زمانبری است که می‌توان آنرا مانند سهام یا پول فلزی داد و ستد نمود و نتیجه این داد و ستد، به وجود آمدن یک نوع اعتبار مالی است که دارنده آن، می‌تواند به وسیله آن، خرید انجام داده و از آن برای ایفای تعهدات خویش استفاده نماید. مشکلات حقوقی و رسمیت نداشتن بیت کوین، به دلیل نداشتن نهاد مرکزی صادرکننده و دیجیتالی بودن آن است؛ به این صورت که تراکنش‌های بیت کوین بدون نیاز به واسطه انجام می‌گیرد و برای انجام تراکنش‌ها نیاز به نهادهای متمرکز مانند بانک یا موسسات دیگر نیست این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی، به بررسی قانون ایران و چند کشور دیگر پرداخته از یافته‌های پژوهش می‌توان چنین دریافت که میزان سود و بهره بیت‌کوین تابعه حال از بورس بیشتر بوده اما میزان امنیت و بی‌خطر بودن در بورس بیشتر از بیت‌کوین می‌باشد.

کلید واژه‌ها

ارز دیجیتال، پول، بورس اوراق بهادار، بازار سرمایه.

^۱ کارشناس ارشد رشته حقوق خصوصی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران. nedajavaheritehmarkaz@gmail.com

^۲ استادیار گروه حقوق خصوصی، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران (نویسنده مسئول): javaheri.mohsen@gmail.com

مقدمه

اسکناس کنونی برخلاف گذشته تعهد قابل پرداخت ناشر و حق دینی دارنده محسوب نمی‌شود. به عبارت دیگر، ورقه اسکناس حاکی از مال نیست، بلکه خود فی نفسه مال محسوب می‌شود؛ مالی که ارزش و مالیت آن اعتباری بوده و از قانون نشأت می‌گیرد. بدین ترتیب، در یک سیستم پول قانونی غیرقابل تبدیل، نمادهای پولی قدرت مبادلاتی خود را از یک سو از قانون و حمایت دولت و از سوی دیگر از اعتماد عمومی و پذیرش آن به عنوان شیء با ارزش و ثمن معاملات، اخذ میکند. مردم پول رایج را در مبادله کالا و خدمات می‌پذیرند، تنها به دلیل آنکه اعتماد دارند که پذیرش آن پول در مبادلات تداوم خواهد داشت و به عنوان یک ذخیره ارزش پایدار عمل خواهد کرد. از زمان راه اندازی بیت کوین در سال ۲۰۰۹، محبوبیت آن افزایش یافته است، بطوری که حجم معاملات جهانی به ۲۰۳٫۱ میلیارد دلار از آگوست ۲۰۱۹ رسیده است. (sangjinpark, 2021, 56)

گفته شده «ساتوشی ناکاموتو» مخترع بیت کوین است. هویت واقعی او هنوز مجهول است؛ ولی در سال ۲۰۱۶ یک دانشمند استرالیایی به نام کریگ رایت ادعا کرد که او مخترع بیت کوین است. (عبداللهی، ۱۳۹۴، ۴)

هویت ناشناخته ناکاموتو باعث نگرانی‌هایی می‌شود. از جمله، برداشت نادرست از متن بازبودن بیت کوین بر می‌گردد. این که هر توسعه دهنده‌ای می‌تواند کد آن را بازبینی کرده یا تغییراتی در آن ایجاد کرده یا نرم‌افزار بیت کوین مخصوص خود را بسازد. امنیت، از ویژگی‌های مهم نرم‌افزار متن باز است (معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امورتولیدی، ۱، ۱۳۹۳).

بیت کوین یک نوآوری برخاسته از گسترش اینترنت است و به دلیل کارکرد اقتصادی یکی از مسائل علوم اجتماعی است بیت کوین تحقق یک ایده‌ی اقتصادی در قالب یک برنامه‌ی رایانه‌ای است و اگر استقبال جامعه نبود در رایانه به فراموشی سپرده می‌شد اما بیت کوین به سرعت مرحله‌ی پذیرش از سمت جامعه را طی کرده است. پول بودن، یک جایگاه حقوقی است و پول بودن بیت کوین منوط به پذیرش جایگاه حقوقی آن از سوی دولت‌ها است، تاکنون هیچ دولتی حتی ژاپن بیت کوین را به عنوان پول به رسمیت نشناخته است و دولت‌های ایالات متحده آمریکا، آلمان و چین بر کالا بودن بیت کوین تأکید دارند (همان، ۲) بیت کوین در نظام حقوقی ژاپن و آلمان کالایی است که می‌تواند به عنوان ابزار پرداخت استفاده شود بیت کوین‌ها عموماً از راه فعالیت‌های استخراج (ماینینگ) که همان فرایند پردازش تراکنش‌های بیت کوین است، بدست می‌آیند. این روش مستلزم داشتن کامپیوترها و سخت‌افزارهای قدرتمندی است. راه دیگر بدست آوردن بیت کوین خرید از صرافی‌های رمزارز می‌باشد. همچنین برخی از وب سایت‌های بخت‌آزمایی، به کاربران خود بیت کوین می‌دهند. می‌توان با پذیرفتن بیت کوین به عنوان وجه پرداختی در برابر کالا یا خدمات، بیت کوین به دست آورد. (همان، ۴) از مزایای بیت کوین می‌توان آزادی پرداخت وجه کارمزدهای بسیار اندک ریسک کمتر برای سوداگران امنیت و

کنترل شفافیت و بی طرف بودن را بیان نمود (پریزادی، ۹۶، ۱) باتوجه به شباهت‌هایی سرمایه‌گذاری که در بیت کوین و در بورس وجود دارد واغلب برای افراد جای سوال دارد که کدامیک دارای امنیت و اعتبار بیشتری می‌باشد به توضیحاتی کوتاه من باب بورس نیز می‌پردازیم.

شرکت بورس اوراق بهادار در انجام معاملات بازار سرمایه وظایف مختلف ایفا می‌کند مهم‌ترین موارد آن عبارتند از افشای اطلاعات مربوط به معاملات قبل و بعد از انجام معاملات به موجب ماده ۲ دستورالعمل انتشار اطلاعات معاملات توسط بورس اوراق بهادار تهران مصوب ۱۳۸۸ این اطلاعات دربرگیرنده و ارقام متفاوتی از قبیل اعلام قیمت حجم و ارزش معاملات و غیره است علاوه بر این از دیگر وظایف شرکت بورس می‌توان به نظارت بر حسن انجام معاملات اشاره نمود (بند ۸ ماده ۳ اساسنامه شرکت بورس اوراق بهادار تهران) این شرکت همچنین وظیفه نظارت بر فعالیت ناشران و از جمله افشای اطلاعات توسط آنها را به موجب بند ۱۰ ماده ۳ اساسنامه شرکت بر عهده دارد در معاملات بازار سرمایه بعضاً امکان تحقق عدالت معاضی وجود ندارد و ممکن است یکی از متعاقدين به واسطه موقعیت‌اش آگاهی بیشتری نسبت به اوراق بهادار و ارزش واقعی آن داشته باشد بنابراین امکان وقوع زیان و قبل در معاملات وجود دارد این امر همچنین تبعات و آثار منفی از جمله عدم تمایل برای شرکت در بازار و رکود رکود آن را به همراه می‌آورد بنابراین تلاشی برای ایجاد عدالت معاضی را می‌توان به عنوان مبنایی برای توجیه مداخلات شرکت بورس در معاملات بورسی تعبیر نمود هدف از عدالت معاضی در اینجا چیزی غیر از این نیست که طرفین معادل ارزشی که می‌دهند کالا و در اینجا سهام دریافت دارند و بدین ترتیب اقتضانات و ضروریات بازار و لزوم سازماندهی کارآمد منابع اقتصادی جامعه رفته‌رفته عرصه را بر قواعد کلاسیک تنگ‌تر کرده است لذا اجرای این اصل در پاره‌ای از زمینه‌های مشخص توسط قانونگذاران کشورهای مختلف محدود گردیده است (طوسی، ۳۰، ۱۳۹۳) برخی از تمهیدات مورد نیاز در قلمرو معاملات بورسی لزوم اتخاذ مقرراتی در جهت ایجاد ثبات و شفافیت محیط معاملات بین شرکت‌کنندگان این بازار می‌باشد که به موجب آن تضمین قوی برای انعقاد قرارداد داشته باشند.

وجود ساختار قانونمند و الزامات قانونی برای شرکت بورس در افشای اطلاعات مربوط به معاملات و نظارت بر حسن انجام آن‌ها موجب شفافیت عملکرد بورس گردیده و امکان رقابت منصفانه را بیش از پیش فراهم نموده است بنابراین وجود همه این مقررات سبب شده است تا سرمایه‌گذاران این اطمینان را داشته باشند که با هر میزان سرمایه که وارد بازار شوند مشمول حمایت‌های قانونی قرار خواهند گرفت و نگرانی کمتری راجع به واقعی بودن قیمت‌ها وجود خواهد داشت موضوعی که نهایتاً افزایش حجم معاملات را در پی خواهد داشت (انصاری، طوسی، حیدری، ۱۳۹۴، ۶۹).

امروزه برای راه اندازی یک بنگاه یا کارخانه صنعتی نیاز به سرمایه‌ی عظیمی است؛ فلذا اوراق بهادار به این منظور ارایه می‌شود که بتواند پروژه‌های عظیمی را راه‌اندازی نموده و به رونق اقتصادی کشور

کمک کند. با توجه به اصل ۴۴ قانون اساسی و خصوصی شدن بیشتر بخش‌های دولتی و ارایه سهام آن‌ها در بازار، بورس بهترین گزینه سرمایه‌گذاری و مطمئن‌ترین روش برای افراد می‌باشد. بازار بورس اوراق بهادار با جذب و به کارگیری سرمایه‌های راکد، موجب بالا بردن حجم سرمایه‌گذاری شده، از این رو نقش مهمی در رشد و توسعه اقتصادی کشورها دارد. لذا با توسعه این بخش و مدیریت منظم و قانون مند برای آن می‌توان با در دست داشتن نبض این بازار، رونق بسیاری به آن‌ها بخشید و آن‌ها را استوارتر نمود. (محمودی، ۱۳۹۵، ۵) یکی از دلایل انتخاب بیت کوین به عنوان رمز ارز جهت شناخت فرصت‌های بالقوه سرمایه‌گذاری در آن و مقایسه آن با بازار بورس از لحاظ ریسک و بازده و مقایسه آن با سایر بازارهای رقیب، بزرگ‌تر بودن معاملات آن نسبت به سایر ارزهای رمز پایه و برخورداری از بیشترین میزان سرمایه فعال و موجود در آن در مقایسه با سایر رمز ارزها می‌باشد. منظور از بازارهای رقیب، بازار ارز (دلار/ریال و یورو/ریال)، بازار سهام (شاخص بورس اوراق بهادار تهران و بازار طلا و سکه (قراردادهای آتی سکه و قیمت نقدی سکه بهار آزادی است). عبارت دیگر با وجود اینکه ماهیت بیت کوین پول مجازی است دلیل مقایسه آن با یک بازار مانند بورس اوراق بهادار سودآور بودن بیت کوین در معاملات می‌باشد که به نظر می‌رسد امروزه خرید فروش آن در بین طرفدارانش با هدف سوددهی و بازدهی بالاتر نسبت به سرمایه گذاری در بورس می‌باشد. همچنین هدف از انجام این تحقیق بررسی همین مساله است که آیا می‌توان بیت کوین را جایگزین سرمایه‌گذاری در بورس کرد و در مقام مقایسه چگونه‌اند؟

۱- وضعیت حقوقی بیت کوین در ایران و کشورهای دیگر

نخستین گام در جهت تعیین مراجع ذیصلاح تعریف ارزهای دیجیتالی با توجه به فرصت‌ها و تهدیدهای پیش روی کشور است جنبه‌های پولی ارزهای دیجیتالی و مسائلی که به واسطه کارکرد پولی ارزهای دیجیتال حادث می‌شوند پرداختن به ارزهای دیجیتالی را در حیطه صلاحیت بانک مرکزی شورای پول و اعتبار شورای عالی مبارزه با پولشویی ستاد مبارزه با قاچاق کالا و ارز و پلیس فتا قرار می‌دهد جاذبه‌های سوداگرانه و نبود وجود پشتیبان قانونی در مورد پول بودن ارزهای دیجیتال جنبه کالا بودن ارزهای دیجیتالی را پررنگ می‌سازد و از این نظر بیت کوین را در حیطه صلاحیت سازمان امور مالیاتی و شورای عالی مالیاتی قرار می‌دهد جهانی بودن و قابلیت تسهیل مبادلات بین المللی و کمک به صاحبان صنایع و فعالان اقتصادی کشور در حوزه جهانی کارکردی است که آن را در حیطه صلاحیت وزارت صنعت معدن و تجارت قرار می‌دهد توسعه زیرساخت‌های سخت‌افزاری و نرم‌افزاری لازم برای حضور ایمن و کنترل شده فعالان کشور در حوزه بیت کوین نیازمند ورود وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات به صحنه است آگاهی‌رسانی به آحاد مردم در مورد مخاطرات و فرصتهای ارزهای دیجیتالی حتی پس از تدوین مقررات لازم از وظایف همه دستگاه‌ها و به ویژه رسانه ملی است (شفیعی، ۱، ۱۳۹۶)

دولت‌ها از طریق اعمال سیاست‌های پولی از ارزش پول‌های قانونی کشور حمایت میکنند. از آنجاییکه بیت‌کوین وابسته به هیچ مقام یا دولت مرکزی نیست، در حال حاضر از این حمایت در بسیاری از کشورها از جمله ایران محروم است؛ لذا بیت‌کوین تاکنون نتوانسته در جایگاه پول کارکرد قانونی داشته باشد و برای انجام تجارت و ذخیره ارزش برای آینده به طور گسترده مورد استفاده قرار گیرد. (روشن، مظفری، میرزایی، ۵۷، ۱۳۹۷)

هنوز در ایران، بیت‌کوین به صورت رسمی قانونی نشده است، اما استفاده از آن نیز جرم به حساب نمی‌آید. کلا خرید، فروش و همچنین نگهداری ارز دیجیتال توسط مردم جرم به حساب نمی‌آید ولی در حوزه‌ی پرداخت‌های کلان کشور و در مقیاس وسیع، فعلا مجوزی صادر نشده است. (معاونت پژوهش‌های زیر بنایی، ۴، ۱۳۹۴)

باتوجه به اینکه بیت‌کوین در قانون ایران جرم‌انگاری نشده است، براساس ماده‌ی ۲ قانون مجازات‌های اسلامی، که بیان داشته: هیچ کاری را نمی‌توان جرم به حساب آورد مگر این که به واسطه‌ی قانون برای آن اقدامات تربیتی یا تأمینی یا مجازات تعیین شده باشد، خرید، فروش و نگهداری بیت‌کوین قانوناً جرم محسوب نمی‌شود. اما چنانچه در فضای ارز دیجیتال، حکم کلاهبرداری و یا بدعه‌ی انجام بگیرد، فرد می‌تواند شکایتی رسمی ارائه داده و نیروی انتظامی نیز اختیاراتی در جهت پیگیری‌های لازم داشته و دادگاه نیز مسئول رسیدگی به آن خواهد بود. طبق اطلاعیه‌ی بانک مرکزی ایران در دی ماه سال ۹۶، هر گونه استفاده، خرید و فروش ارزهای دیجیتال در موسسات مالی، بانک‌ها و صرافی‌هایی که از بانک مرکزی مجوز دارند، رسماً ممنوع اعلام گردید. البته در گذشته نیز این ممنوعیت وجود داشت ولی بخشنامه‌ای رسمی برای آن صادر نشده بود. در حقیقت در عمل صرافی‌ها و بانک‌هایی که تحت نظر بانک مرکزی بودند، به طور رسمی منع شدند. هم‌اکنون هیچ گونه مجوزی برای تاسیس صرافی و یا سایت خرید، فروش بیت‌کوین به وسیله‌ی بانک مرکزی صادر نگردیده و همه‌ی مراکز فعلی و سایت‌ها به طور غیر رسمی کار می‌کنند. بانک مرکزی در خصوص خرید، فروش بیت‌کوین و یا هر نوع ارز دیجیتال دیگری اعلام داشت، در ایران، استخراج آن قانونی است، اما بایستی برای انجامش از وزارت صمت مجوز دریافت شود. بنابراین در ایران، استخراج آن بدون مجوز ممنوع اعلام شده است و اداره‌ی برق می‌تواند با قطع برق، جلوی فعالیت را بگیرد. همچنین نیروی انتظامی نیز حق انجام اقدامات قضایی و ضبط دستگاه‌ها را دارد.

در برخی از کشورها، از جمله آمریکا، نسبت به بیت‌کوین در حال حاضر منع قانونی ندارند و خرید و فروش با بیت‌کوین ممنوع نیست و حتی در حال تدوین مقررات و قوانینی از جمله قوانین مالیاتی برای این سیستم می‌باشند. وزارت خزانه‌داری آمریکا، بیت‌کوین را به عنوان یک ارز قابل تبادیل با دلار پذیرفته است. در ایالات متحده آمریکا (مقرره گذار امور مالیاتی) ۱ مارس سال ۲۰۱۴ نیز مرکز درآمدهای داخلی بیت‌کوین را یک مایملک و دارایی دانسته که قوانین و مقررات مربوط به دارایی درباره‌ی آن جاری است؛

به طوریکه اعلام کرده است تمامی ارزشهای مجازی از جمله بیت کوین، شامل مالیات بر دارایی میشوند و ارز به حساب نمیآیند. سود یا ضرر ناشی از بیت کوین اگر به عنوان سرمایه نگهداری شود، با عنوان سود و زیان سرمایه تلقی می‌شود؛ در حالیکه اگر به عنوان موجودی نگهداری شود، شامل سود و زیان عادی خواهد شد (معاونت پژوهش‌های زیر بنایی و امور تولیدی، ۱۳۹۳، ۴). همچنین شبکه جراثم مالی آمریکا ارز را این گونه تعریف کرد: «سکه و اسکناس منتشره توسط ایالات متحده آمریکا یا کشورهای دیگر که به عنوان پول رایج تعیین شده و در کشور صادرکننده‌اش به طور معمول به عنوان واسط مبادلات در جریان است و پذیرفته می‌شود.» در مقابل، ارز مجازی یک واسط مبادلات است که در برخی محیطها به عنوان ارز عمل می‌کند، اما همه مشخصات ارز واقعی را ندارد و در هیچ حکمی در جایگاه پول قانونی قرار نخواهد گرفت. بنابراین در ایالات متحده آمریکا بیت کوین به مثابه ارز ۲ واقعی تلقی نمی‌گردد، بلکه عنوان ارز مجازی برای اطلاق به آن در نظر گرفته شده است (fincen, 2013, G001).

قوه مقننه کشور آمریکا پس از بررسی بیت کوین به این نتیجه رسیده است که بیت کوین نیاز به تدوین قانون جدید ندارد و قوه مجریه این کشور باید در چارچوب قوانین و مقررات پیشین، پدیده بیت کوین را مدیریت کند قوه مجریه کشور آمریکا بر تبادل‌کنندگان بیت کوین قوانین مربوط به انتقال دهندگان پول را جاری می‌داند. قوه مقننه آلمان نیز بر کار قوه مجریه نظارت دارد و یکی از نمایندگان مجلس آلمان با طرح برخی سوالات از قوه مجریه کشور آلمان حل و فصل وضعیت حقوقی بیت کوین در چهارچوب قوانین مجموعه (قوانین مصوب پیشین) را درخواست کرده است. قوه مجریه کشورهای آلمان، آمریکا و چین ارزشهای دیجیتالی همچون بیت کوین را کالا محسوب کرده‌اند و قوانین موضوعه مربوط به کالا را از نظر مالیاتی و در مرادفات مالی بر آن جاری می‌دانند. (روشن، مظفری، میرزایی، ۵۷، ۱۳۹۷) آلمان نیز در زمره اولین کشورهایی است که به قانونگذاری بیت کوین پرداخت. در آلمان نیز بیت کوین به عنوان یک دارایی مالیات پذیر در نظر گرفته شده است و بیت کوین را یک ابزار مالی جدید و یک واحد ارزش به شمار می‌آورد. (brito, Castillo. 2013, 56) در سال ۲۰۱۱ م، مرجع مقررات‌گذاری آلمان در گزارشی در خصوص بیت کوین اعلام نمود که با استناد به قانون نظارت بر خدمات پرداخت آلمان و با توجه به ویژگیهای بیت کوین، بیت کوین را پول الکترونیکی نمی‌داند. همچنین معاونت پارلمانی وزارت دارایی آلمان اظهار نمود: «بیت کوین نه پول الکترونیکی است و نه واحد پرداخت قانونی و در نتیجه به عنوان ارز یا انواع ارز ردهبندی نمی‌شوند در چین نیز بانک مرکزی بر کالا بودن بیت کوین تأکید دارد و بیت کوین را کالای مجازی خاص می‌داند که جایگاه حقوقی معادل ارز ندارد و نباید به عنوان ارز در بازار جریان یابد؛ زیرا توسط یک مرجع پولی منتشر نمی‌شود. بیت کوین صرفاً تحت مفهوم واحد پرداخت و واحد ارزش قلمداد می‌شود و به این عنوان قابل مقایسه با ارز هستند، اما غیر ارزند؛ زیرا از لحاظ قانونی وسیله پرداخت به حساب نمی‌آیند.» و برخی از کشورها، همانند ویتنام و ایسلند، بیت کوین را غیرقانونی اعلام نموده و هر نوع استفاده از بیت کوین را ممنوع اعلام کرده‌اند. برخی دیگر از کشورها، از جمله

وزنوتلا و بولیوی و اغلب کشورهای قاره افریقا، موضع خاصی نسبت به بیت کوین ندارند و رویکرد خاصی در این خصوص اتخاذ نموده‌اند. (گزارش مرکز پژوهش‌های مجلس)

پژوهشی در سال ۲۰۱۹ انجام شده که آیا بیت کوین می‌تواند در برابر یورو STOXX، Nikkei، شانگ‌های A-Share، P 500&S و شاخص TSX جلوگیری و تنوع ایجاد کند یا خیر و پویایی این توانایی‌ها را در فرکانس‌های مختلف داده بررسی می‌کند. برای بازگشت روزانه، هفتگی و ماهانه از اکتبر ۲۰۱۰ تا اکتبر ۲۰۱۷ که مشخص شد که نگاه داشتن بیت کوین می‌تواند منافع خطرناک برای سرمایه‌گذاران فراهم کند. علاوه بر این، بازده‌های بلندمدت دارای توانایی‌های تأمین کننده قوی‌تر از بازده کوتاه مدت هستند. بنابراین، طولانی‌تر نگاه داشتن بیت کوین ممکن است با ارائه توانایی‌های مدیریت ریسک به سید سهام آنها، به نفع سرمایه‌گذاران باشد. (Wing Hong Chan, Minh Le, Yan Wendy Wu, 2019, 107–113). جهت شوک رویدادهای مرتبط با بیت کوین در قیمت بیت کوین به شدت با انواع رویدادها ارتباط دارد. علاوه بر این، تأثیر مثبت قابل توجهی از وقایع داخلی بر نوسانات واکنش وجود دارد، در حالی که رویدادهای خارجی تأثیرات خود را بر انتظارات واکنش بازار و نوسانات تحمیل می‌کنند (Zhenghui Li 2021, 1-10) انزوای نسبتاً زیاد بیت کوین از اکثر دارایی‌ها و کالاهای مالی نشان می‌دهد که بیت کوین می‌تواند سود متنوعی به سرمایه‌گذاران جهانی ارائه دهد. (Rubaiyat Ahsan, 2021, 101971)

۲- مقایسه بیت کوین و بورس

از زمان راه‌اندازی بیت کوین در سال ۲۰۰۹، محبوبیت آن افزایش یافته است، بطوری که حجم معاملات جهانی به ۲۰۳٫۱ میلیارد دلار از آگوست ۲۰۱۹ رسیده است. با توجه به روند شناخته شدن بیت کوین به عنوان دارایی سرمایه‌گذاری، در پی تجزیه و تحلیل رابطه آن با سایر دارایی‌های مالی در بیشتر کشورها اطلاعات قابل توجهی بین بیت کوین و نرخ ارز پیدا می‌شود. بعلاوه، با توجه به شرایط اقتصادی هر کشور (به عنوان مثال، بازارهای توسعه یافته و نوظهور) الگویی جهت دار در جریان اطلاعات مشاهده می‌شود. نتایج نشان داد که بیت کوین نسبت به بازارهای در حال ظهور واکنش شدیدتری به نرخ ارز و سهام در بازارهای پیشرفته نشان می‌دهد (SangjinPark, 2021 125, 604). باتوجه به شباهت‌ها و تفاوت‌هایی که بین بازار ارزهای دیجیتال و بورس وجود دارد به بیان مواردی در جهت قیاس این دو می‌پردازیم.

۱-۲ شباهت‌ها

از جهت تشابه می‌توان گفت: قیمت در هر دو بازار بورس و بیت کوین بر اساس میزان عرضه و تقاضا مشخص می‌شود. این مسئله مستقیماً به تعداد خریدارانی که یک ارز یا یک سهم را می‌خرند وابسته

است. افزایش قیمت زمانی اتفاق می‌افتد که هر خریدار در بازه‌ی زمانی متفاوت حاضر باشد بیشتر از خریداران پیشین برای خرید یک سهم یا ارز پول بپردازند. همچنین معامله ارز دیجیتال و سهام هر دو بر مبنای پول فیات که همان پول رسمی و رایج می‌باشد هستند. (توکلی، ۱۳۹۷، ۷۳)

۲-۲ تفاوت‌ها

در مورد تفاوت‌های معامله ارز دیجیتال و معامله در بورس نیز می‌توان به مواردی مانند: نوسانات قیمت، کارمزد معامله، ساعت معامله، سود سهام، گزارشات مالی، حق مالکیت، سرمایه‌گذاری بلند مدت و کوتاه مدت و نحوه خرید و فروش اشاره نمود.

توضیح اینکه دسترسی به اطلاعات حساس یکی از مهم‌ترین تفاوت‌های دو بازار، در میزان استفاده از اطلاعات حساس است. فاکتورهای بسیار زیادی وجود دارد که می‌تواند بر ارزش یک سهام و یا ارز تاثیر بگذارد. به عنوان مثال، شروع یک قرارداد بزرگ کاری می‌تواند ارزش سهام یک شرکت را به صورت قابل توجهی افزایش دهد. اگر افرادی که در جریان جزییات پروژه هستند، شروع به خریداری سهام شرکت کنند، طبق قانون مجرم هستند. در سهام هرگونه تجارت بر پایه این فاکتورهای حساس غیر قانونی است. در حالی که این نوع منع قانونی در ارزهای دیجیتال وجود ندارد در بازار ارزهای دیجیتال هیچ نهاد یا فرد خاصی وجود ندارد که به اطلاعات خاصی دسترسی داشته باشد و بتواند از آن‌ها سوء استفاده کند. افراد می‌توانند بر اساس تحلیل‌های خودشان (تحلیل فاندامنتال و تکنیکال)، وضعیت بازار را ارزیابی کنند و به خرید و فروش ارز دیجیتال بپردازند. (عسکرزاده؛ دهقانی زاده، ۱۳۹۷، ۵)

همچنین یکی از ویژگی‌های تریدر ارز دیجیتال، کسب سود از سرمایه‌گذاری کوتاه مدت، میان مدت و بلند مدت است. در اغلب موارد، تریدرها در انتظار نوسان‌گیری برای کسب سود در بازه زمانی کم هستند؛ در حالی که سرمایه‌گذاران بورس با هدف کسب سود در دراز مدت و حتی گاهی چندین ساله سرمایه‌گذاری می‌کنند. البته باید به این نکته توجه داشت که در بورس سرمایه‌گذاری کوتاه مدت نیز امکان‌پذیر است. به ویژه افرادی که از توانایی انجام تحلیل‌های مالی برخوردار هستند، می‌توانند سود مطلوبی در خرید و فروش‌های مداوم به دست بیاورند اما کسب سودهای کلان در اغلب موارد نیازمند سرمایه‌گذاری بلند مدت است. (همان، ۸)

در مورد تفاوت نحوه خرید و فروش ارزهای دیجیتال و بورس نیز می‌توان گفت، یادگیری زمان خرید و فروش مناسب در بازار کریپتو برای جلوگیری از متضرر شدن حیاتی است. از دست دادن موقعیت‌ها به معنای از دست رفتن مقدار زیادی پول است. زمان فروش یک توکن درست بلافاصله پس از رسیدن به بالاترین قیمت و متوقف شدن رشد است و دانستن این زمان به رصد دقیق بازار و تحلیل آن نیاز دارد. از آنجایی که در بازار ارزهای دیجیتال، خرید و فروش محدودیت زمانی نداشته و بی وقفه انجام می‌شود، قیمت‌ها با سرعت زیادی نوسان می‌کنند، و حتی تریدرهای باتجربه نیز ممکن است فرصت‌های بسیاری

را از دست بدهند. تعیین زمان مناسب برای خرید و فروش در بازار کریپتو به نسبت بازارهای دیگر پیچیده‌تر بوده و می‌توان از استراتژی یکسانی برای ارزهای مختلف استفاده کرد. بهترین راهکار آنالیز پیوسته‌ی بازار و تحلیل تکنیکال است. خرید و فروش در بازار بورس فاکتورهای ساده‌تری نظیر خرید به هنگام بالا رفتن قیمت ارزهایی مانند دلار و یا تحلیل فاندامنتال شرکتی است که قصد خرید سهام آن را دارید. شرکت‌های فناوری محور این روزها نظر بسیاری از شرکت‌های سرمایه‌گذاری، فرشتگان سرمایه‌گذاری و پس از عرضه‌ی اولیه سهامشان سرمایه‌گذاران خرد را جذب کرده‌اند. یکی از روش‌های خرید و فروش ارز دیجیتال، استفاده از سایت و صرافی ارز دیجیتال معتبر است. صرافی‌ها در واقع یک پلتفرم دیجیتالی هستند که خرید و فروش ارز دیجیتال در آن انجام می‌شود. شما می‌توانید بعد از ثبت نام و احراز هویت در صرافی مورد نظر، با شارژ حساب ریالی خود به خرید و فروش ارزهای دیجیتال بپردازید. برای نگهداری ارز دیجیتال به منظور انجام معامله ارز دیجیتال، وجود یک کیف پول ارز دیجیتال الزامی است. می‌توانید ارزها دیجیتال را در کیف پول صرافی نگهداری کنید یا برای اطمینان خاطر، ارزهای خودتان را به یک کیف پول شخصی مطمئن انتقال دهید. (همان، ۱۲)

۲-۳ ریسک پذیری

یافته‌های پژوهشی در مورد ریسک پذیری بیت کوین در مقایسه با بورس نشان می‌دهند که اگرچه بازده و ریسک بیت کوین نسبت به سایر فرصت‌های سرمایه‌گذاری مانند ارز، طلا، سکه و بورس در داخل کشور به طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر است، اما نمی‌توان رفتار آن را از نظر ریسک و بازدهی با بازارهای رقیب مرتبط دانست. همچنین برخلاف سایر دارایی‌ها، در معاملات بیت کوین اثر اخبار مثبت بیشتر از اخبار منفی است. در نهایت فرضیه دایربرگ مینی بر اینکه بیت کوین چیزی بین طلا و ارز است، مورد تایید قرار نمی‌گیرد. (۱۳۹۸، صالحی فر، ۱)

نتایج پژوهش‌ها بیانگر آن هستند که بازدهی بیت کوین از افزایش قابل ملاحظه‌ای نسبت به سایر فرصت‌های سرمایه‌گذاری مورد مطالعه برخوردار است. اما نکته حائز اهمیت این است که ریسک (نوسان در بازدهی) سرمایه‌گذاری در بیت کوین نیز رفتاری متفاوت از ریسک موجود در سایر دارایی‌ها و فرصت‌های سرمایه‌گذاری مورد مطالعه دارد. درحقیقت، بیت کوین دارای مشخصات ریسک و بازده منحصر به فرد و مخصوص به خود است و نمی‌توان آن را با سایر دارایی‌ها در ایران (مانند طلا، ارز و سهام) مقایسه نمود. در وهله اول شاید دلیل این موضوع مربوط به عدم شناخت کافی اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی نسبت به نحوه سرمایه‌گذاری و تعامل با بازار ارزهای رمزپایه بازگردد. اگرچه آموزش و نیاز به ارتقای سطح فرهنگ سرمایه‌گذاری یکی از اصول اولیه در راستای ورود به هر حوزه سرمایه‌گذاری محسوب می‌گردد، اما به رسمیت شناخته شدن سرمایه‌گذاری در بازار ارزهای رمزپایه (رمزارها) از دیگر نکات مهمی است که باید بدان توجه نمود. نبود شناخت کافی از یک سو و فقدان بستر لازم چه به لحاظ

فنی و تکنیکی و چه به لحاظ ارتباطات بانکی از سوی دیگر، موجب گردیده تا سطح مشارکت در بازار ارزهای رمزیپایه (رمزارها) در داخل کشور در سطح بسیار نازلی قرار گیرد محدودیت در دسترسی نه تنها شامل اشخاص حقوقی و نهادهای حرفه‌ای در امر سرمایه‌گذاری می‌گردد، بلکه عامه مردم نیز دارای سطح دسترسی محدود و شناخت ناقص نسبت به ورود به حوزه سرمایه‌گذاری در رمزارها می‌باشند. به همین دلیل نمی‌توان نسخه عملیاتی دقیقی را در رابطه با بازدهی و ریسک سرمایه‌گذاری در بیت کوین در مقایسه با سایر بازارهای رقیب آن در داخل کشور ارائه نمود. یکی از ابعاد اساسی در رفتار منحصر به فرد بازدهی و ریسک بیت کوین به این موضوع بازمی‌گردد که اثرات اهرمی در بازار معاملات بیت کوین نسبت به سایر دارایی‌ها متفاوت است. بدین صورت که در بازار مربوط به معاملات بیت کوین، اثرات اخبار مثبت بیش از اخبار منفی است، به طوری که در صورت وقوع اخبار مثبت، قیمت (بازده) بیت کوین نسبت به حالتی که اخبار منفی منتشر شده باشد، تاثیرپذیری بیشتری خواهند داشت. در حالی که در مورد سایر دارایی‌ها، اثرات اخبار منفی بر قیمت‌ها و متعاقباً بازدهی، بیش از اخبار مثبت است. در حقیقت قیمت (بازده) طلا، ارز (دلار و یورو) و شاخص بورس اوراق بهادار تهران در داخل کشور، در صورت وقوع اخبار منفی تاثیرپذیری بیشتری نسبت به شرایطی که اخبار مثبت به وقوع پیوسته‌اند - از خود نشان می‌دهند. از سوی دیگر، ضرایب همبستگی بین بازده بیت کوین و بازارهای طلا، ارز و بورس، بررسی رفتار بازده و ریسک بیت کوین در مقایسه با بازارهای طلا، ارز و بورس ... (صالحی فر، ۱۶۵، ۱۳۹۸) محدودیت در دسترسی نه تنها شامل اشخاص حقوقی و نهادهای حرفه‌ای در امر سرمایه‌گذاری می‌گردد، بلکه عامه مردم نیز دارای سطح دسترسی محدود و شناخت ناقص نسبت به ورود به حوزه سرمایه‌گذاری در رمزارها می‌باشند. به همین دلیل نمی‌توان نسخه عملیاتی دقیقی را در رابطه با بازدهی و ریسک سرمایه‌گذاری در بیت کوین در مقایسه با سایر بازارهای رقیب آن در داخل کشور ارائه نمود. یکی از ابعاد اساسی در رفتار منحصر به فرد بازدهی و ریسک بیت کوین به این موضوع بازمی‌گردد که اثرات اهرمی در بازار معاملات بیت کوین نسبت به سایر دارایی‌ها متفاوت است. بدین صورت که در بازار مربوط به معاملات بیت کوین، اثرات اخبار مثبت بیش از اخبار منفی است، به طوری که در صورت وقوع اخبار مثبت، قیمت (بازده) بیت کوین نسبت به حالتی که اخبار منفی منتشر شده باشد، تاثیرپذیری بیشتری خواهند داشت. در حالیکه در مورد سایر دارایی‌ها، اثرات اخبار منفی بر قیمت‌ها و متعاقباً بازدهی، بیش از اخبار مثبت است. در حقیقت قیمت (بازده) طلا، ارز (دلار و یورو) و شاخص بورس اوراق بهادار تهران در داخل کشور، در صورت وقوع اخبار منفی تاثیرپذیری بیشتری نسبت به شرایطی که اخبار مثبت به وقوع پیوسته‌اند از خود نشان می‌دهند. از سوی دیگر، ضرایب همبستگی بین بازده بیت کوین و بازارهای طلا، ارز و بورس داخل کشور نشان می‌دهد که یافتن شباهت بین رفتار ریسک و بازده بیت کوین در مقایسه با ریسک و بازده در بازارهای طلا، ارز و بورس در ایران به راحتی امکان پذیر نیست. نتایج پژوهش نشان می‌دهند که بازده بیت کوین به وضعیت بازارهای طلا، ارز و سهام در داخل کشور بستگی ندارد. این

موضوع ناگفته پیداست، زیرا سطح مشارکت اقتصاد ایران در معاملات بازار ارزهای رمزپایه و خصوصاً بیت کوین بسیار محدود است. این درحالی است که بین بازده بازار طلا و ارز همبستگی معناداری وجود دارد. به طور کلی، به دلیل اینکه بازده و ریسک بیت کوین در مقایسه با بازده و ریسک بازارهای طلا، ارز و بورس ایران به طور قابل ملاحظه‌ای بیشتر بوده و ضریب همبستگی بین آنها نیز معنادار نمی‌باشد، نمی‌توان رفتار بازده و ریسک بیت کوین را مشابه رفتار طلا، ارزی یا بازار معاملات سهام دانست. سطح تعامل بازارهای ارز و طلا در هر کشوری تا حد معناداری وابسته به شرایط اقتصادی همان کشور می‌باشد. درحقیقت می‌توان گفت، یکی از دلایل عدم تایید فرضیه دایربرگ (بیت کوین چیزی بین طلا و ارز است) در رابطه با رفتار بیت کوین از نظر ریسک و بازده در مقایسه با سایر بازارهای پولی و مالی در ایران، به عوامل ساختاری، سطح مشارکت و نوع تعامل اقتصاد ایران در بازار معاملات رمز ارزها نسبت به سایر کشورهای فعال در این حوزه مرتبط می‌باشد (همان، ۱۴).

۳- تحلیل فقهی حقوقی بیت کوین و استخراج آن

۳-۱ نظر مراجع تقلید درباره حکم رمز ارزها

تجارت رمز ارزها در صورت رعایت شروط عمومی معاملات تجاری، از نظر فقهی مجاز است. مالکیت رمز ارزها را می‌توان در قالب «تلاش برای رمزگشایی و حیزات پاداش دریافتی از شبکه تفسیر کرد. در معامله این ارزها امکان مراعات شرایط متعاقدين، عوضین و انشاء معاطاتی تملیک وجود دارد. برخی اشکالات طرح شده پیرامون تجارت رمز ارزها و از جمله بیت کوین؛ همچون «پول شویی»، «ایجاد حباب ارزی»، «کاهش ارزش پول ملی»، «اکل مال به باطل بودن»، «غری و ضرری بودن خرید آن، نمی‌تواند مبنای عدم مشروعیت تجارت رمز ارزها باشد. با این وجود، استفاده از رمز ارزها با چالش‌هایی همچون مصرف برق دولتی و مشارکت با مجبورین در استخراج‌های ماینینگ روبرو است. حاکم شرع می‌تواند با احراز اثرات منفی توسعه رمز ارزها در بازار و مفساد اقتصادی، اخلاقی و امنیتی احتمالی، استخراج و خرید و فروش آن را با صدور حکم حکومتی محدود یا ممنوع کند. (خردمند، ۱۳۹۸، ۱)

در پی استفتائی در سال ۱۳۹۶ از برخی مراجع عظام تقلید پیرامون حکم شرعی استفاده از بیت کوین در معاملات، نظرات مراجع موافق نبوده و معاملات بیت کوین را جایز ندانسته‌اند.

طبق نظر آیت الله مکارم شیرازی، با توجه به ابهامات زیادی که بیت کوین دارد معامله آن اشکال دارد. همچنین مطابق نظر آیت الله نوری همدانی: ورود در این معاملات اشکال دارد. آیت الله هاشمی شاهرودی نیز در مورد حکم معاملات بیت کوین فرمودند: با توجه به ابهامات فراوانی که این نوع معامله دارد، استفاده از این پول جایز نیست. آیت الله صافی گلپایگانی نیز معاملات بیت کوین را حرام دانسته و فرمودند حرام و اکل مال به باطل است. والله العالم

از مقام معظم رهبری فتوایی در این موضوع در دست نیست اما اینکه مقام معظم رهبری در این زمینه فتوا نداده‌اند به این معنا نیست که استفاده از این پول اشکال ندارد، بلکه مقلدین ایشان باید با رعایت الاعم فالاعلم به مرجع دیگر در این مسئله رجوع کنند. لازم به ذکر است مطابق نظر معظم له رعایت قوانین رسمی کشور در این زمینه لازم الاجراست. پس نتیجتاً نظر ایشان منطبق با قانونگذار می‌باشد.

۳-۲ حقوقی (بررسی مصوبه هیات وزیران)

پس از چندین بار رفت و برگشت مصوبات کمیسیون اقتصادی به هیات دولت، در نیمه مرداد ماه سال ۱۳۹۸ مصوبه مربوط به استخراج ارزهای دیجیتال در هیات وزیران تصویب و توسط معاون اول رئیس جمهور ابلاغ شد.

آیین‌نامه ۶ ماده‌ای هیات دولت ناظر به بخش‌های اساسی صنعت ماینینگ مانند قیمت برق، نحوه فروش ارزهای استخراج شده و جا نمایی فارم‌ها است که از مطالعه و بررسی این آیین‌نامه می‌توان تلاش قانونگذار جهت انحصاری کردن صنعت استخراج ارزهای دیجیتال را درک کرد. با وجود این‌که در این مصوبه به صورت ضمنی استخراج ارزهای دیجیتال بلا مانع خوانده شده اما هنوز دولت با خرید و فروش ارزهای دیجیتال مشکل دارد.

مجاز نبودن استفاده از ارزهای دیجیتال در مبادلات داخلی در ماده اول مصوبه قید شده و نه تنها درباره مجاز نبودن این موضوع تأکید شده بلکه ریسک متعاملین هم به گردن خود آنها گذاشته شده است.

به نظر می‌رسد این تصمیم ضمن غیر شفاف شدن فضای ارزهای دیجیتال باعث زیر زمینی‌تر شدن تراکنش‌ها و مبادلات این فضا می‌شود

در ماده ۶ این مصوبه بیان شده: مراکز استخراج رمزارزها، به عنوان واحد تولید صنعتی شناخته شده و مشمول مقررات مالیاتی خواهند بود. این ماده دارای ابهاماتی است زیرا که با توجه به نوسانات بسیار زیاد قیمت ارزهای دیجیتال (به ویژه بیت کوین) و با در نظر گرفتن تغییر سختی دستگاه‌های استخراج و کم شدن میزان فعالیت آنها به مرور زمان، در عمل محاسبه میزان درآمد دقیق توسط سازمان امور مالیاتی یا هر نهاد واسط دیگری برای دریافت مالیات غیر ممکن است و تنها راه ممکن اخذ مالیات، دریافت وجه به میزان استفاده از برق است.

چند نرخی شدن صنعت برق می‌تواند باعث فساد شود و فعالیت نیروگاه‌ها را هم تحت تأثیر قرار دهد و به نظر می‌رسد یکی از جاهایی که شاید بیش‌ترین ضرر را ببیند، خود وزارت نیرو است. چون از یک طرف ماینرهای را که می‌توانند به برق کشور کمک کنند را از دست می‌دهد و از طرف دیگر فساد ایجاد شده از برق چند نرخی به بدنه صنعت برق فشار وارد می‌کند.

نکته دیگر اینکه در تبصره همین ماده (ماده ۶ مصوبه هیات وزیران) آمده است: واحدهای یادشده در صورتی که محصول خود را صادر و ارز حاصل از آن را بر اساس ضوابط بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران به چرخه اقتصادی کشور بازگردانند، مشمول مالیات با نرخ صفر خواهند بود. مصوبه از استخراج‌کنندگان خواسته است اگر می‌خواهند مشمول معافیت مالیاتی شوند باید از مجاری بانک مرکزی درآمد ارزی حاصل از ماینینگ را به داخل کشور وارد کنند.

به عبارت دیگر باید ارز حاصل از ماینینگ را به قیمت سامانه نیما در کشور عرضه کنند؛ سوالی که پیش می‌آید اینست که اگر قرار است استخراج‌کنندگان ارز ناشی از ماینینگ را داخل کشور با قیمت نیما عرضه کنند دولت به آنها اجازه می‌دهد دستگاه‌های ماینر یا همان ماده اولیه این صنعت را با ارز نیمایی وارد کنند؟

در سال گذشته امتیاز واردات مواد اولیه با ارز نیمایی به تمام صادرکنندگانی که ارز حاصل از صادرات خود را در سامانه نیما عرضه می‌کردند داده شده و در حال حاضر هم پرداخت می‌شود.

هیئت وزیران در جلسه ۱۳ مهر ۱۳۹۹ به پیشنهاد مشترک وزارت نیرو و بانک مرکزی، تصویب نامه موضوع تعیین تکلیف تجهیزات استخراج رمز ارز موجود در کشور را اصلاح کرد.

بر اساس این اصلاحیه، رمز ارزهای استخراج شده براساس مجوزهای صادره این تصویب نامه صرفاً برای تأمین ارز واردات کشور و براساس مقرراتی که بانک مرکزی تعیین می‌کند، قابل مبادله خواهند بود. همچنین، استخراج‌کنندگان باید رمز ارز دست اول تولیدشده را تا سقف مجاز و به صورت مستقیم (بدون واسطه) به کانال‌های معرفی شده بانک مرکزی عرضه نمایند.

افزون بر این، سقف مجاز رمز ارز استخراج شده و قابل مبادله توسط هر واحد استخراج‌کننده، براساس میزان انرژی مصرف شده از سوی آن واحد، طبق دستورالعملی که توسط وزارت نیرو تدوین می‌شود، تعیین و به صورت دوره‌ای به بانک مرکزی اعلام می‌گردد.

۳-۳ معامله

ارزهای دیجیتال در یک شبکه وسیع و امن معامله می‌شوند که بلاک چین نام دارند. برای خریدوفروش بیت‌کوین به‌صورت مستقیم یا غیرمستقیم اقدام می‌شود. مستقیم یعنی به خود صرافی مراجعه می‌شود و غیرمستقیم یعنی از طریق سایت‌های مختلف خریدوفروش بیت‌کوین اقدام به معامله خواهد شد.

پس از ثبت نام در این سایت‌ها کیف پول مخصوص شکل می‌گیرد. سایت به‌عنوان واسطی بین خریدار و فروشنده انجام وظیفه کرده و در قبال آن کارمزد دریافت می‌کند. برای عضویت در سایت‌های خارجی حتماً نیاز به حساب‌های بین‌المللی است.

یکی از باگ‌های سیستم پول دیجیتال دو بار خرج کردن بود و فرد می‌توانست با یک کلیک و کپی هم‌زمان پول را در دو جا هزینه کند و تا فروشندگان از این موضوع مطلع شوند کار از کار گذشته بود

بنابراین برای حل این مشکل در بیت کوین معاملات و تراکنش‌ها توسط تمام اعضای شبکه قابل مشاهده است.

۳-۴ استخراج (ماینینگ)

ممکن است در بیان ماهیت عقدی استخراج و این ارزشها گفته شود که بیت کوین به منزله شرکت سهامی است و ماینرها سهامداران آن هستند و مستند فقهی آن را عقد شرکت بدانیم به نظر می‌رسد این نظر از جهات متعدد دارای اشکال است زیرا شرکت تجاری قراردادی است میان دو یا چند شخص که بنا بر آن هر یک از شرکا آورده‌ای با خود به شرکت می‌آورد با این وصف که مالکیت هر شریک نسبت به آورده اش منحل گردد و آورده‌ها به مالکیت شخص حقوقی شرکت در آید و سود و زیان نیز به نسبت مقرری بین ایشان تقسیم شود. (توکلی، ۹۴، ۱۳۹۷) در مقام تطبیق تعریف شرکت تجاری بر شرکت سهامی که در ابتدا به آن اشاره شد باید گفت اولین استخراج کنندگان که به عنوان سهامدار این شرکت از آن‌ها نام برده می‌شود در ابتدا هیچ آورده‌ای اعم از نقدی و غیر نقدی به این شرکت فرضی ارائه ننموده اند بلکه تنها فعالیتی را به قصد ایجاد ارز رمز نگاری شده مانند بیت کوین شروع کرده‌اند که اگر هدف به انجام رسید واحدی از این ارزشها به تملک استخراج کننده در می‌آید هنگامی که واحدی از این ارزشها به تملک استخراج کننده به عنوان پاداش یا حق العمل در می‌آید در کیف پول استخراج کننده قرار گرفته و دیگر استخراج کنندگان حقی بر تصرف تصرف در موجودی این کیف پول ندارند، چنین شرکت سهامی شرکت تجاری است نه مدنی از این رو استناد به شرکت مدنی به عنوان عقد معین در قانون مدنی و همچنین استناد به ماده ۱۰ قانون محلی ندارد (عیوضلو، موسویان، صدرآبادی، نوری، ۱۳۹۸، ۹). در ماده ۵۷۱ قانون مدنی شرکت اینگونه تعریف شده است: «اجتماع حقوق مالکین متعدد در شی واحد به نحو اشاعه» با توجه به تعریف بیان شده اشاعه اثر عقد شرکت است و مالکین متعدد از طریق اشاعه در موضوع شرکت دخیل هستند و عمده تفاوت شرکت مدنی و شرکت تجاری در ایجاد شخصیت حقوقی در شرکت تجاری است که خلاف شرکت مدنی در نتیجه مالکیتی برای شرکت فرضی برای مثال شرکت سهامی بیت کوین ایجاد نمی‌گردد در صورتی که این مالکیت ایجاد نگردد شرکت سهامی به معنای واقعی آن تشکیل نشده است همچنین به علت عدم اشاعه حقوق استخراج کنندگان در میزان معینی از ارز قابل استخراج تطبیق آن در شرکت تجاری و مدنی غیر قابل قبول است بنابراین می‌توان نتیجه گرفت این که نفس احراز مالیات و وجود ارزش اجمالی بدون مشخص بودن اطراف ماهیت این ارزشها در جعاله کفایت می‌کند و استخراج بیت کوین کلیه شرایط حاکم بر جعاله را دارا می‌باشد زیرا مخترعین این ارزشها با ایجاد علم از مخاطبین هدف خود به طور ضمنی درخواست می‌کنند که در قبال دریافت واحدی از این رمز ارزشها با استفاده از سیستم سخت افزاری و نرم افزاری لازم عملیات استخراج را انجام دهند در مقابل استخراج کنندگان با شروع به استخراج و در نهایت تایید تراکنش موضوع جالبی را انجام داده و مستحق

شغل می‌گردند در این خصوص با توجه به آنچه گفته شد ابهام در کمیت و کیفیت عمل استخراج و عدم معلومی تدقیق جعل مانعی برای صحت جعله نمی‌باشد تنها اشکالی که می‌توان بر صحت جعله که موضوع آن استخراج رمز ارزها است وارد کرد این است که اگرچه ابهام اجمالی در جعل مانع صحت نمی‌باشد ولی این موضوع فرع بر مالیت این رمز ارزها است و حتی با فرض وجود مالیت ارزش آنها باید قابل سنجش باشد در صورت رفع این دومانع که بر این رمز ارزها وارد است در صحت عقد جعله تردیدی وجود نخواهد داشت (همان، ۱۰).

پس در نتیجه می‌توان گفت ماهیت استخراج با توجه به راههای مختلفی که از نظر فقهی بیان شد به جهت ابهام در موضوع محل اشکال است که با توجه به این نقص ماهیت فعلی استخراج برخی از ارزهای مجازی محکوم به نهی شرعی است حتی جعله که انعطاف بیشتری نسبت به سایر قراردادها دارد به جهت ابهام کلی در مالیت اصل بیت‌کوین و جعل استخراج با مشکل مواجه هستیم از این رو ساز و کار استخراج در قالب جعله در نظام کسب و کار اسلامی تعریف می‌شود و عقد مشارکت و شراکت جایگاهی ندارد با توجه به گسترش مصادیق مختلف ارزهای مجازی باید حکم استخراج هر ارز مجازی را به صورت مجزا با اصول و قواعد اسلامی تطبیق داد همچنین از منظر فقه حکومتی و پرداختن به فعالیت استخراج ارزهای مجازی که منجر به تقویت حکومت اسلامی در اجرای اصول و قواعد اسلامی گردند جایز بوده و باید مورد حمایت قرار گیرند در مقابل استخراج ارزهایی که موجب استیلاء نظام سلطه بر حکومت اسلامی شوند جایز نیست استخراج ارز مجازی بیت‌کوین به علت اهداف و ساز و کار فنی به مثابه کمک کردن به یک نظام پولی‌ای است که در آن خلق پول و قدرت حاکمیت پولی از حاکمیت حکومت اسلامی خارج می‌شود و در نگاه کلان ممکن است که منجر به استیلای نظام سلطه بر حکومت اسلامی شود و جایز نیست پس باید به دنبال کشف روش‌های مختلفی بود که امکان ارزش‌گذاری بر ماهیت خلق شده از استخراج را داشته و الگویی ایجابی مبتنی بر ابزارها و فناوری پیشرفته موجود امکان‌پذیر است (همان، ۱۵).

نتیجه‌گیری و پیشنهادها

بیت‌کوین نوعی ارز است که در فضای دیجیتال و به‌صورت کدگذاری شده، حضور دارد و خریدوفروش از طریق آن، نیازمند مصرف مقادیر زیادی برق خواهد بود. خرید بیت‌کوین، تراکنش‌هایی را ایجاد می‌کند که توسط گروهی از افراد که به‌عنوان ماینر شناخته می‌شوند، ثبت و پردازش می‌شود با توجه به نوظهور بودن ارز دیجیتال بیت‌کوین و استقبال افراد جامعه نسبت به آن هدف از انجام این تحقیق بررسی و شناخت بیت‌کوین از جهت حقوقی و مقایسه آن با بورس اوراق بهادار بوده است. همچنین سیاست ایران و کشورهای منتخب در مورد آن مورد بررسی قرار گرفته که نتایج پژوهش بیانگر آن هستند که بازدهی بیت‌کوین از افزایش قابل ملاحظه‌ای نسبت به بورس برخوردار است. اما نکته حائز اهمیت این است که

ریسک نوسان در بازدهی سرمایه گذاری در بیت کوین نیز رفتاری متفاوت از ریسک موجود در سایر دارایی‌ها و بورس دارد. درحقیقت، بیت کوین نسبت به بورس دارای ریسک بسیار بالایی می‌باشد و آن امنیت موجود در بورس را ندارد اما میزان سوددهی آن بسیار بالاتر از بورس بوده است. پیشنهاداتی که به نظر می‌رسد درجهت گسترش موفقیت آمیز این نوع سرمایه گذاری می‌توان ارائه داد بدین شرح می‌باشد:

۱. باتوجه به اینکه هنوز بیت کوین در ایران به رسمیت شناخته نشده است و با توجه به عدم وجود نص قانونی در این مورد باتوجه به امکان جرم زا بودن این پول‌ها احساس می‌شود و شایسته است قانونگذار محترم به صدور بخشنامه‌های بانک مرکزی اکتفا نکرده و درصدد ارائه و تصویب لایحه قانونی مجزا و کاملاً شفاف برآید.
۲. نظریه نوظهور بودن ارز دیجیتال و پیچیده بوده قوانین و راه‌های آن به نظرمی‌رسد نیاز به آموزش گسترده در سطح جامعه نسبت به همه‌ی افراد در تمامی مراکز و مقاطع لازم می‌باشد زیرا که عدم شناخت کافی می‌تواند زمینه ساز ضررها و یا خطاهای ندانسته‌ی بسیاری شود. از طرفی جرم انگاری صریح و شفاف در تمامی مراحل و اطلاع رسانی آن نیز ضروریست.

فهرست منابع

فارسی

۱. انصاری، علی - عباس طوسی و مریم حیدری، ۱۳۹۴ تحلیل حقوقی ساختار شرکت بورس و نقش آن در افزایش کارایی معاملات بازار سرمایه، فصلنامه بورس اوراق بهادار، شماره، ۳۲
۲. پریزادی، جمال، ۱۳۹۶، بیت کوین در سیاست ایران و کشورهای منتخب در مورد آن، کنفرانس ملی تحولات نوین در مطالعات و حسابداری، دانشگاه آزاد اسلامی مراغه.
۳. توکلی، محمدرضا، ۱۳۹۷، مختصر حقوق تجارت، تهران.
۴. روشن، محمد - مصطفی مظفری و هانیه میرزایی، ۱۳۹۷، بررسی وضعیت فقهی حقوقی بیت کوین.
۵. شفیعی، قاسم، ۱۳۹۶، جایگاه بیت کوین در حقوق ایران، سومین کنفرانس سراسری حقوق و مطالعات قضایی، شیراز.
۶. صالحی فر، محمد، ۱۳۹۸، بررسی رفتار بازده و ریسک بیت کوین در مقایسه با بازارهای طلا، ارز و بورس با رویکرد مدل‌های GJR-GARCH و گارچ آستانه، گروه مدیریت مالی، واحد علوم و تحقیقات، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۷. طوسی، عباس، ۱۳۹۳، تحلیل اقتصادی حقوق شرکت‌ها، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های حقوقی شهر دانش.

۸. عبدالهی خلج، محسن، ۱۳۹۴، معرفی پول دیجیتال بیت کوین بر بستر شبکه و بررسی نقاط ضعف و قوت آن، اولین همایش چشم انداز تکنولوژی کامپیوتر و شبکه در ۲۰۳۰، دانشگاه آزاد اسلامی میبد.
۹. عسکرزاده، غلامرضا و دهقانی زاده، نصرت، ۱۳۹۷، بررسی ریسک سرمایه‌گذاری بر روی ارزهای دیجیتالی در بازار بورس ایران، اولین همایش ملی مدیریت و اقتصاد با رویکرد اقتصاد مقاومتی، مشهد.
۱۰. عیوضلو، حسین - سیدعباس موسویان، - محسن صدرآبادی، - جواد نوری، ۱۳۹۸، تحلیل فقهی اقتصادی استخراج ارزهای دیجیتالی در نظام اقتصادی اسلام (مطالعه موردی بیت‌کوین)، مجله معرفت اقتصاد اسلامی، سال یازدهم، شماره اول، پیاپی ۲۱.
۱۱. محمودی، منصوره، ۱۳۹۵، بررسی ماهیت حقوقی بورس و حل و فصل اختلافات در آن، کنگره بین‌المللی جامع حقوق ایران.
۱۲. معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی، ۱۳۹۳، بیت‌کوین ابزاری نوین در نظام پرداخت‌های الکترونیکی، دفتر مطالعات ارتباطات و فناوری‌های نوین.

منابع لاتین

1. Jerry Brito and Andrea Castillo and Spencer E. Ante Bitcoin startups Begin to Attract Real Cash Wall street journal may, 8, 2013.
2. Wing Hong Chan, Minh Le, Yan Wendy Wu Holding Bitcoin longer: The dynamic hedging abilities of Bitcoin, The Quarterly Review of Economics and Finance, The Quarterly Review of Economics and Finance 71 (2019) 107-113.
3. Zhenghui Lia Liming Chenb Hao Dongc What are bitcoin market reactions to its-related events? International Review of Economics & Finance Volume 73, May 2021, Pages 1-10
4. Rubaiyat Ahsan Bhuiyan Afzol Husain Changyong Zhang, A wavelet approach for causal relationship between bitcoin and conventional asset classes, Volume 71, June 2021, 10197
5. Sangjin Parkab1 Kwahngsoo Janga1 Jae-Suk Yanga Physica A Statistical Mechanics and its Applications FIN-2013-G001.
6. Issued: March 18, 2013. Subject: Application of FinCEN's Regulations to Persons Administering, Exchanging, or Using Virtual Currencies.
7. Some things you need to know". Bitcoin. Retrieved April 13, 2018
8. Sangjin Parkab1 Kwahngsoo Janga1 Jae-Suk Yanga Information flow between bitcoin and other financial assets, Physica A: Statistical Mechanics and its Applications, Volume 566, 15 March 2021, 125604

9. Sangjin Park and Kwahngsoo Jang and Jae-Suk Yang, Information flow between bitcoin and other financial assets, *Physica A: Statistical Mechanics and its Applications*, Volume 566, 15 March 2021, 125604.

Legal approach to bitcoin and its comparison with the stock market

Neda javaheri *

Mohsen javaheri **

Abstract:

Bitcoin is a type of digital currency that has been recognized since 2018, and the tendency of economic development of people in different societies has led to the acceptance of this type of currency, which somehow avoided intermediaries in finance and banking, due to its illegality. In other countries, as well as the possibility of crimes such as money laundering, theft, and the use of virtual money for online gambling, etc., we decided to examine this currency from a legal perspective, also because of the similarities between Bitcoin and the stock market. We have compared and explained the similarities and differences between the two, and we have also examined the legal views of other countries on this type of digital money.

Keywords

digital currency, money, stock exchange, capital market.

* Master graduate Private law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran. nedajavaheritehmarkaz@gmail.com

** Assistant Professor Private law, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran (Corresponding Author): javaheri.mohsen@gmail.com